

THE IMPACT OF MEDICAL TOURISM ON WOMEN'S HEALTH

Reyhan AYDIN¹ & Esra YILMAZ²

Abstract

Health tourism is a visit made to different regions in order to improve the physical well-being of the person. Medical tourism, on the other hand, is the sub-branch of health tourism and it is a form of travel that is used for medical treatment and also the tourism activities of the country visited. Under the name of medical tourism in women's health; cosmetic surgery, reproduction, birth, IVF, gynecological treatments, abortion, abortion and newborn care travels are included. It has been observed that many women travel around the world and in Turkey for these reasons and medical tourism has an important place in terms of women's health. The purpose of this review is to examine the impact of medical tourism on women's health in line with the literature.

Keywords:

Medical Tourism, Birth Tourism, Abortion Tourism.

Article

History:

Received:
23 May 2020
Accepted:
29 June 2020

MEDİKAL TURİZMİN KADIN SAĞLIĞI ÜZERİNE ETKİSİ

Özet

Sağlık turizmi kişinin fiziki iyilik halini geliştirmek için kendi bölgesinden farklı bölgeye yapmış olduğu ziyarettir. Medikal turizm ise sağlık turizminin alt kolu olup medikal tedavi amacıyla yapılan seyahat ve aynı zamanda ziyaret edilen ülkenin turistik faaliyetlerinden faydalanılan turizm şeklidir. Kadın sağlığında medikal turizm adı altında; kozmetik cerrahi, üreme, doğum, tüp bebek, jinekolojik tedaviler, kürtaj, abortus ve yenidoğan bakımı seyahatleri yer almaktadır. Dünyada ve ülkemizde pek çok kadının bu nedenlerle seyahat ettiği görülmüş ve medikal turizmin kadın sağlığı açısından önemli bir yeri olduğu saptanmıştır. Bu derlemenin amacı, medikal turizmin kadın sağlığı üzerindeki etkisini literatür doğrultusunda incelemektir.

Anahtar

Kelimeler:

Medikal Turizm, Doğum Turizmi, Kürtaj Turizmi.

Makale

Geçmişi:

Alınan tarih:
23 Mayıs 2020
Kabul tarihi:
29 Haziran 2020

¹ ORCID: 0000-0003-4950-3699, Öğr. Gör., Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, reyhanaydin@karabuk.edu.tr

² ORCID: 0000-0002-7830-0631, Uzm. Ebe, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Enstitüsü, esrayilmaz939@gmail.com

1. Giriş

Sağlık turizmi ifadesi günümüzde sıklıkla duymaya başladığımız, gelişen ve gelişmekte olan ülkelerde hem pazar payı hem de ekonomik katkılarından dolayı dikkat çeken bir turizm şeklidir (Acar & Turan, 2016; Sayın, Yeğinboy, & Yüksel, 2017). Dünya Sağlık Örgütüne (DSÖ) sağlık turizmini; kişinin fiziksel iyilik halini geliştirmek amacıyla kaplıca ya da diğer sağlık merkezlerine yapmış olduğu ziyaret olarak tanımlamıştır (Temizkan, Çiçek, & Özdemir, 2015). Sağlık turizmi kavramı hem sağlık hem de turizm sektörü ile ilgili olduğundan tanımlar hem sağlık hem de turizm bakanlığı tarafından da yapılmaktadır (Temizkan et al., 2015). Kültür ve Turizm Bakanlığı sağlık turizminin tanımını “tedavi amaçlı kaplıca veya diğer sağlık merkezlerine seyahat eden kişinin fiziksel iyilik halini geliştirmek amacıyla veya estetik cerrahi operasyonlar, organ nakli, diş tedavisi fizik tedavi, iyileştirme vb. gereksinimi olanlarla birlikte uluslararası hasta potansiyelini kullanarak sağlık kuruluşlarının büyümesine olanak sağlayan turizm türü” şeklinde yapmıştır (Gülmez & Köse, 2012; Temizkan et al., 2015). Sağlık Bakanlığı ise sağlık turizmini, kişinin sağlığı ile ilgili bir hastalığı nedeni ile tedavi almak için önceden planlanmış seyahat olarak tanımlamıştır (Acar & Turan, 2016; Bakanlık, 2010). Buna karşın kişinin farklı bir ülke yada bölgeye tatil amacı ile gittiğinde de sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyması turistin sağlığı kapsamında yer almaktadır (Acar & Turan, 2016; Bakanlık, 2010). Sağlık turizm medikal, termal ve geriatri-turizm olmak üzere üç alt kategoriye ayrılmaktadır (Sayın et al., 2017). Termal turizm geçirilen hastalıklara bağlı olarak kaplıca ve spa merkezlerinde sağlık çalışanları tarafından uygulanan rehabilite edici uygulamalardır (Acar & Turan, 2016; Bakanlık, 2014b). Engelli ve ileri yaş (geriatri) turizmi, engelli ve yaşlı turistlerin bakımı için sertifika sahibi sağlık çalışanı tarafından yapılan uygulamalardır (Acar & Turan, 2016; Bakanlık, 2014a). Medikal turizm ise kişilerin medikal tedavileri için başka ülkelere ya da bölgelere yapmış oldukları seyahattir (Sayın et al., 2017). Medikal turizm kişilerin hem sağlıkları için seyahat etmeleri hem de bu seyahatte turist olarak gittikleri ülkenin turizm olanaklarından faydalanma olanağı sağlamaktadır (Acar & Turan, 2016; Sayın et al., 2017). Ülkemizde sağlık turizminin her alanında olduğu gibi medikal turizmde de gelen kişi sayısı her geçen gün artmaktadır (Sayın et al., 2017). Medikal turizmde sıklıkla tercih edilen alanlar; göz cerrahisi, estetik cerrahisi, tüp bebek, kalp damar cerrahisi, radyoloji, cinsiyet değiştirme operasyonları vb. branşlar sayılabilir (Acar & Turan, 2016; Crooks, Turner, Snyder, Johnston, & Kingsbury, 2011; Sayın et al., 2017; Zengingönül, Emeç, İyilikçi, & Bingöl, 2012).

Medikal turizmin yaygınlaşmasıyla birlikte ulusal ve uluslararası tercihler giderek yaygınlaşmaya başlamıştır (Dalen & Alpert, 2019; Daştan, 2014). Değişen bu küresel pazar kadınların da medikal sorunlar açısından dikkatini çekmiştir (Dalen & Alpert, 2019). Dünyada medikal turizmin tercih edilen branşlarına baktığımız da kozmetik cerrahi ikinci, tüp bebek (IVF) tedavileri de dördüncü sırayı oluşturmaktadır (Dalen & Alpert, 2019). Buna karşın literatür incelediğimizde kadınların; kozmetik cerrahi, doğum, kürtaj, abortus, tüp bebek ve bebek bakımı nedenleri ile medikal turizmi tercih ettikleri belirlenmiştir (Bergmann, 2011; Gabor & Oltean, 2019; Gilmartin & White, 2011; Mikhael et al., 2016; Oh, Jun, Zhou, & Kreps, 2014; Wang, 2017).

Ülkemizdeki medikal turizmin durumuna bakıldığında dünyada Türkiye'nin medikal turizmde tercih edilen en iyi on ülke arasında olduğu ve sekizinci sırada yer aldığı görülmüştür (Dalen & Alpert, 2019). Ülkemizdeki medikal turizmde tercih edilen branşlara bakıldığında göz hastalıkları, ortopedi ve travmatoloji, iç hastalıkları, kulak burun boğaz hastalıkları, kadın hastalıkları ve doğum cerrahisi, genel cerrahi, ağız, diş ve çene hastalıkları, beyin ve sinir cerrahisi, deri ve zührevi hastalıklar çocuk sağlığı ve hastalıkları olduğu görülmüştür (Buzcu & Birdir, 2019; Daştan, 2014). Bölgesel olarak bakıldığında ise, bu konu ile ilgili ülkemizde çok fazla literatür bilgisi olmamasına rağmen, kadın hastalıkları ve doğum kliniklerinin acilden sonra gelen ikinci medikal turizm tercihi olduğu görülmektedir (Daştan, 2014; Yılmaz, Kurtaran, & Yücesan, 2019). Bu sıralamada da dünyada olduğu gibi ülkemizde de kadın

hastalıkları ve doğumun medikal turizmdeki tercihlerde ilk onun içinde olduğu görülmektedir (Buzcu & Birdir, 2019; Daştan, 2014; Yılmaz et al., 2019). Hem dünya hem de ülkemizdeki kadın sağlığının medikal turizmdeki önemli bir yeri olduğu görülmektedir (Buzcu & Birdir, 2019; Dalen & Alpert, 2019; Daştan, 2014). Tüm bu çerçevede doğrultusunda bu çalışmanın amacı, medikal turizmin kadın sağlığı üzerindeki etkisinin literatür doğrultusunda incelenmesidir.

2. Medikal Turizmde Kadın Sağlığında Hizmet Alınan Alanlar

2.1. Kozmetik Cerrahisi

Medikal turizmde dünyada en çok tercih edilen ilk on seyahat nedeninin arasında ikinci sırada kozmetik cerrahi yer almaktadır (Dalen & Alpert, 2019). En sık tercih edilme nedeninin bireyselleştirilmiş bakımı içermesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir (Campbell, Restrepo, Navas, Vergara, & Peluffo, 2019). Uluslararası Estetik ve Plastik Cerrahlar Derneği (ISAPS)'nin 2017 verilerine göre kozmetik cerrahi operasyonları nedeniyle yapılan turizm giderek büyüdüğünü gözler önüne sermiştir (Asher, Fleet, Jivraj, & Bystrzonowski, 2019; ISAPS, 2018). ISAPS'nin verilerine göre en sık tercih edilen üç prosedürün meme büyütme, liposuction ve blefaroplasti olduğu bildirilmiştir (Asher et al., 2019; ISAPS, 2018; Ross, Moscoso, Bayer, Rosselli-Risal, & Orgill, 2018). Bunu yanı sıra yüz cerrahisi, vücut cerrahisi, abdominal cerrahi ve meme cerrahisi de tercih edilen ve gün geçtikçe de talebi artan prosedürler olmuştur (Asher et al., 2019; ISAPS, 2018; Ross et al., 2018). Literatür incelendiğinde kozmetik cerrahi turizmini tercih edenlerin çoğunlukla kadınlar olduğu görülmüştür (Campbell et al., 2019; Griffiths & Mullock, 2018; Nasser & Chung, 2018; Ross et al., 2018).

Campbell ve arkadaşları, Kolombiya'ya kozmetik cerrahi nedeniyle seyahat eden 658 hastanın cerrahi prosedürlerini inceledikleri çalışmalarında, hastaların %83 oranında kadınlar olduğu, içlerinde Amerika, Kanada ve Kuzey Amerika olmak üzere toplam 34 ülkeden geldikleri, meme cerrahisi ilk sırada olma üzere en çok tercih edilen prosedürlerin burun estetiği, liposuction (yağ aldırma ameliyatı) ve göz cerrahisi olduğu bildirilmiştir. Ayrıca bu medikal turizmin ülke için yüksek oranda finansman kaynağı olduklarını saptamışlardır (Campbell et al., 2019).

Ross ve arkadaşları medikal turizmin prosedür ve komplikasyonlarını inceledikleri, 78 hastayı kapsayan çalışmalarında hastaların %76'sının kadın olduğunu, en yaygın cerrahi prosedürlerin sırasıyla; karın estetiği, meme cerrahisi, burun estetiği, yüz cerrahisi ve yağ aldırma ameliyatı olduğunu saptamıştır (Ross et al., 2018).

2.2. Tüp Bebek Tedavisi Turizmi ve Doğurganlık Turizmi

Doğurganlık turizmi ya da tüp bebek turizmi (IVF) kişilerin kendi ülkelerinde yasal prosedüre maruz kalan, erişim kısıtlaması yaşayan ya da tedavi için uzun bekleme süreleri sorunu yaşayan kişilerin tercih edildiği medikal turizm şeklidir (Bergmann, 2011; Inhorn & Patrizio, 2009). Dünyadaki Japonya, İspanya, Amerika, Kanada, Almanya gibi bazı ülkelere gitmekte ve bu ülkelere tedavi olmaktadır (Bergmann, 2011; Inhorn & Patrizio, 2009; Yang, 2020). Gamet bağıışı, yumurta ve sperm donasyonu da doğurganlık turizmi üzerinde etkili olduğu görülmüştür (Bergmann, 2011; Inhorn & Patrizio, 2009; Yang, 2020).

Yang'ın Japonya'daki doğurganlık turizminin bu günkü durumunu incelediği derlemesinde, Taiwan'da 72 tane üreme kliğinin olduğunu ve 2014-2016 yılları arasında 177 doğurganlık turizmi için gelen çiftte IVF yapıldığı ve bu tedaviden 110 bebeğin dünyaya geldiğini bildirmiştir (Yang, 2020).

Basile ve arkadaşları İtalya'daki kadınlar ile üreme turizminin yararları, zararları ve yasal zorunlulukları ile ilgili yaptıkları kalitatif çalışmalarında, özellikle eşcinsel ve bekar kadınların ülkelerinde yasalar nedeni ile yaptıramadıkları IVF tedavisi için başka ülkeye doğurganlık turizmi için gitmek sorunda kaldıklarını saptamıştır (Basile, Diaconu, Goodwyn, Kincade, & McCracken, 2019). Çalışmada kadınlar çocuk sahibi olmak için yasal sürecin esnetilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Basile et al., 2019).

Speier Kuzey Amerika'daki doğurganlık turizmi ve taşıyıcı anneliğin durumu ile ilgili yazdığı derlemede, kadınların doğurganlık turizmini yüksek orada gerçekleştirdiğini fakat Amerika'nın geneline yayılmış olduğundan takibinin zor olduğunu vurgulamıştır (Speier, 2020).

Yadong ve arkadaşlarının Çin'de, Çinli kadınların doğurganlık turizmi ile ilgili bakış açılarını incelemek amacıyla 34 ajansın sayfasını incelemiştir. Doğurganlık turizmi için başka ülkelere giden kadınların bu ülkeleri tercih etmelerini; doğacak çocuğa vatandaşlık hakkı, daha iyi bakım alma, beyaz tenlilere daha iyi bakım verdikleri düşüncesi ve Çin geleneklerine o ülkelerden erişimin neden olduğu şeklinde açıklamışlardır (Ji & Bates, 2018). Benzer şekilde Cheng ve arkadaşlarının Hongkong'lu doğum turizmi tercih eden kadınlar ile yaptıkları çalışmada kadınların tercih nedenlerini vatandaşlık ve daha iyi bakım alma olduğunu saptamıştır (Cheng, 2016).

2.3. Kürtaj ve Abortus (Düşük) Turizmi

Tüm medikal turizmlerin olduğu gibi kürtaj ve abortus turizmi ülkelerdeki yasal düzenlemelerden ve bölgesel yasal hak değişikliklerinden dolayı ortaya çıkmıştır (Gilmartin & White, 2011). Bu turizmin ilk ortaya çıkışı 1960'lara kadar uzanmaktadır (Gilmartin & White, 2011). 1990'lı yıllarda Kanada'dan Meksika'ya seyahat eden kadınlarla da devam etmiştir (Gilmartin & White, 2011). Yasak olan bölgelerden yasal olan bölgelere doğru kadınların kürtaj yasal haklarını aramak için yapmış olduğu hareketliliklerde bu turizm halen canlılığını korumaktadır (Gilmartin & White, 2011).

Gilmartin ve White'ın İrlandalı kadınların kürtaj hareketliliğini incelikleri derlemelerinde, İrlanda'da kürtajın yasalar tarafından onaylanmadığını ve 2001-2008 yılları arasında 45.645 kadının ülke dışına kürtaj için seyahat ettiğini vurgulamıştır (Gilmartin & White, 2011). Benzer şekilde Sethna ve Doull'un Kanadalı kadınların kürtaj nedeni ile medikal turizm yaptıklarını ele aldıkları yazılarında, Kanadalı kadınların 1969'da yürürlüğe giren aile planlaması ve kürtaj yasasından dolayı kürtaj için diğer ülkelere gittiklerini saptamıştır (Sethna & Doull, 2012).

Hirvonen'in Polonya'daki kürtaj turizmini incelediği tezinde, Polonya'da her yıl yaklaşık 200.000 kadının kürtaj olduğunu ve bu kadınların %10-15'nin yurtdışını tercih ederek kürtaj turizmi yaşadıklarını saptamıştır (Hirvonen, 2017).

2.4. Doğum ve Yenidoğan Bakımı İle İlgili Yapılan Seyahat (Turizm)

Doğum nedeni ile yapılan seyahat ya da turizm gebelerin uzaktan eğitim ve hizmet aldıkları ebelerinin oldukları şehirlere yaptıkları seyahat ya da turizm olarak karşımıza çıkmaktadır (Hayes-Klein, 2012; Hrešanová & Marhánková, 2008; Parizkova & Clausen, 2019). Bu turizm şekli bölgeden bölgeye yapıldığında medikal turizm şeklinde algılanmadığında güncel literatürde çok fazla kaynağa rastlanmamaktadır (Hrešanová & Marhánková, 2008; Parizkova & Clausen, 2019). Buldukları yerden başka bir yerde doğum hizmeti almak isteyen kadınlar genellikle güvendikleri ebelerin olduğu bölgelere seyahat etmektedir (Hayes-Klein, 2012; Hrešanová & Marhánková, 2008; Parizkova & Clausen, 2019). Burada ebeleriyle olan iletişim, güven ve doğum konforu göz önüne alınmaktadır (Parizkova & Clausen, 2019).

Parizková ve Clausenb'in 13 gebe kadında doğum seyahatlerini ve ebelerini inceledikleri kalitatif çalışmada, kadınların medikal turizm nedenlerinin; güvendikleri ebeler ile doğum yapmak, güvenli doğum ortamlarını sağlamak ve ebeleri ile iyi iletişim kurmak olduğunu saptamıştır (Parizkova & Clausen, 2019).

Yenidoğan turizmi, doğum nedeni ile seyahat halinde olan gebelerin yenidoğan bebeklerinin doğdukları ülkedeki yenidoğan yoğun bakımda tedaviye alınmasıyla başlamaktadır (Kim & Shyong, 2015; Lu, 2014; Mikhael et al., 2016). Doğum nedeniyle ülkeye gelen kadınların doğum yaptıkları ülkelerin sigortalarından yaralandıkları ve yenidoğan yoğun bakımı ihtiyacı olduğunda da o ülkenin sağlık şartlarından faydalandıkları görülmüştür (Kim & Shyong, 2015; Lu, 2014; Mikhael et al., 2016).

Mikhael ve arkadaşlarının, doğum turizmi nedeni ile Kaliforniya'ya gelen 46 yenidoğan yoğun bakım bebeği ile 100 doğum turizmi nedeniyle gelmeyen yenidoğanı retrospektif olarak inceledikleri randomize kontrollü çalışmalarında, yenidoğanların doğum turizminden önemli derecede etkilendikleri, birçok sağlık sorunu ile karşı karşıya kaldıkları ve bazılarının da aileleri tarafından sahiplenilmedikleri saptanmıştır (Mikhael et al., 2016).

3. Sonuç

Kadın sağlığı, sağlık turizminin bir alt kolu olan medikal turizmden sıklıkla yaralandığı görülmüştür. Medikal turizmi kullanma sebeplerinin; jinekolojik ve obstetrik nedenlerin yanı sıra kozmetik, doğum ve yenidoğan olanakları olduğu görülmüştür. Ülkemizde de doğum için bölge değişikliği, bebek bakımı ve tedavisi için şehir değişikliği ve kürtaj için farklı bölgelere gitme gibi nedenler ile medikal turizm yapıldığı alanda çalışan ebeler tarafından gözlenmesine rağmen yazılı bir çalışmaya saptanmamış ya da bu durum sağlık turizmi olarak ele alınmamıştır (Adalı & Çavlin, 2019; Günal, 2016). Medikal turizmin kadın sağlığına etkisini daha derinden saptamak ve literatüre randomize kontrollü veri sağlamak için ülkemizde yapılacak daha çok çalışmaya ihtiyaç vardır.

4. Kaynakça

- Acar, N., & Turan, A. (2016). Sağlık Çalışanlarının Sağlık Turizmi Farkındalığı Üzerine Bir Araştırma: Ahi Evran Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çalışanları Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(1), 17-36.
- Adalı, T., & Çavlin, A. (2019). Türkiye'de Kürtajın Yaygınlığı ve Kürtaj Kararını Etkileyen Faktörler. *Sosyoloji Dergisi/Journal of Sociology*, 39(2).
- Asher, C. M., Fleet, M., Jivraj, B., & Bystrzonowski, N. (2019). Cosmetic Tourism: a Costly Filler Within the National Health Service Budget or a Missed Financial Opportunity? A Local Cost Analysis and Examination of the Literature. *Aesthetic Plastic Surgery*, 1-9.
- Bakanlığı, S. (2010). Turizm ve Sağlık. Retrieved from <http://saglik.gov.tr/SaglikTurizmi/belge/1-10592/turizm-ve-saglik.html>
- Bakanlığı, S. (2014a). Geriatri ve Engelli Turizmi. Retrieved from <http://saglikturizmi.gov.tr/geriatrics.php>
- Bakanlığı, S. (2014b). Termal Turizm. Retrieved from <http://saglikturizmi.gov.tr/thermal-tourism-in-turkey.php>

- Basile, K., Diaconu, A., Goodwyn, C., Kincade, S., & McCracken, K. (2019). "Going somewhere makes sense, but somehow it seems more shameful:" Italian women's attitudes and perceptions of reproductive tourism.
- Bergmann, S. (2011). Fertility Tourism: Circumventive Routes That Enable Access to Reproductive Technologies and Substances. *Signs*, 36(2), 280-289. doi:10.1086/655978
- Buzcu, Z., & Birdir, K. (2019). Türkiye'de Medikal Turizm İncelemesi: Özel Hastanelerde Bir Çalışma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18(1).
- Campbell, C. A., Restrepo, C., Navas, G., Vergara, I., & Peluffo, L. (2019). Plastic Surgery Medical Tourism in Colombia: A Review of 658 International Patients and 1,796 Cosmetic Surgery Procedures. *Plast Reconstr Surg Glob Open*, 7(5), e2233. doi:10.1097/GOX.0000000000002233
- Cheng, K. M. (2016). Medical tourism: Chinese maternity tourism to Hong Kong. *Current Issues in Tourism*, 19(14), 1479-1486. doi:10.1080/13683500.2015.1042359
- Crooks, V. A., Turner, L., Snyder, J., Johnston, R., & Kingsbury, P. (2011). Promoting medical tourism to India: messages, images, and the marketing of international patient travel. *Soc Sci Med*, 72(5), 726-732. doi:10.1016/j.socscimed.2010.12.022
- Dalen, J. E., & Alpert, J. S. (2019). Medical Tourists: Incoming and Outgoing. *Am J Med*, 132(1), 9-10. doi:10.1016/j.amjmed.2018.06.022
- Daştan, İ. (2014). Türkiye'de Sağlık Turizmi: Türkiye Ve Özelinde İzmir'de Sağlık Turizminin Mevcut Durum Analizi Ve Strateji Önerileri-Health Tourism In Turkey: Swot Analysis Of Health Tourism In Turkey And Izmir, And Strategy Recommendations. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(10), 143-163.
- Gabor, M. R., & Oltean, F. D. (2019). Babymoon tourism between emotional well-being service for medical tourism and niche tourism. Development and awareness on Romanian educated women. *Tourism Management*, 70, 170-175. doi:10.1016/j.tourman.2018.08.006
- Gilmartin, M., & White, A. (2011). Interrogating medical tourism: Ireland, abortion, and mobility rights. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 36(2), 275-280.
- Griffiths, D., & Mullock, A. (2018). Cosmetic Surgery: Regulatory Challenges in a Global Beauty Market. *Health Care Anal*, 26(3), 220-234. doi:10.1007/s10728-017-0339-5
- Gülmez, Z., & Köse, K. A. (2012). *Türkiye'de ve Dünya'da Sağlık Turizmi ve Çeşitleri: Sağlık Turizminin Ülkemizdeki Mevcut Durumu ve Bazı Ülkelerle Kıyaslanması*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hastane ve Sağlık Kuruluşlarında Yönetim Bilim Dalı, Retrieved from <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/49224.pdf>
- Günel, V. (2016). Türkiye Nüfusunun (1935-2000) Doğum Yerine Göre Değerlendirilmesi *Electronic Turkish Studies*, 11(2).
- Hayes-Klein. (2012). Human Rights in Childbirth. Retrieved from <https://midwiferytoday.com/speakers/hermine-hayes-klein/>

- Hirvonen, E. (2017). *Polish Abortion Tourism*. (Master's Thesis). Laurea University of Applied Sciences, Degree Programme in Global Development and Management in Health Care, Retrieved from https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/138222/thesis_Ewa_Hirvonen.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hrešanová, E., & Marhánková, J. H. (2008). Nové trendy v českém porodnictví a sociální nerovnosti mezi rodičkami/New Trends in the Czech Birthing System and Emerging Social Inequalities among Birthing Women. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 87-111.
- Inhorn, M. C., & Patrizio, P. (2009). Rethinking reproductive “tourism” as reproductive “exile”. *Fertility and sterility*, 92(3), 904-906. Retrieved from [https://www.fertstert.org/article/S0015-0282\(09\)00046-6/pdf](https://www.fertstert.org/article/S0015-0282(09)00046-6/pdf)
- ISAPS. (2018). ISAPS international survey on aesthetic/cosmetic procedures performed in 2017. Retrieved from <https://www.isaps.org/medical-professionals/isaps-global-statistics/>.
- Ji, Y., & Bates, B. R. (2018). “Better than bank robbery”: Yuezi centers and neoliberal appeals to market birth tourism to pregnant Chinese women. *Health communication*, 33(4), 443-452. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10410236.2016.1278494?needAccess=true>
- Kim, V., & Shyong, F. (2015). Maternity tourism” raids target California operations catering to Chinese. *Los Angeles Times*, 3.
- Lu, R. (2014). Look who’s walking: Chinese birth tourism goes stateside. *Foreign Policy*, 25.
- Mikhael, M., Cleary, J. P., Dhar, V., Chen, Y., Nguyen, D. V., & Chang, A. C. (2016). Birth Tourism and Neonatal Intensive Care: A Children's Hospital Experience. *Am J Perinatol*, 33(14), 1415-1419. doi:10.1055/s-0036-1584139
- Nasser, J. S., & Chung, K. C. (2018). Discussion: Plastic Surgery Complications from Medical Tourism Treated in a US Academic Medical Center. *Plastic and reconstructive surgery*, 141(4), 524e-525e. doi:10.1097/Prs.0000000000004215
- Oh, K. M., Jun, J. M., Zhou, Q. P., & Kreps, G. (2014). Korean American Women's Perceptions about Physical Examinations and Cancer Screening Services Offered in Korea: The Influences of Medical Tourism on Korean Americans. *Journal of community health*, 39(2), 221-229. doi:10.1007/s10900-013-9800-z
- Parizkova, A., & Clausen, J. A. (2019). Women on the move: A search for preferred birth services. *Women Birth*, 32(4), e483-e491. doi:10.1016/j.wombi.2018.10.003
- Ross, K. M., Moscoso, A. V., Bayer, L. R., Rosselli-Risal, L., & Orgill, D. P. (2018). Plastic Surgery Complications from Medical Tourism Treated in a US Academic Medical Center. *Plastic and reconstructive surgery*, 141(4), 517e-523e. doi:10.1097/Prs.0000000000004214
- Sayın, K. Ş., Yeğinboy, E. Y., & Yüksel, İ. (2017). Türkiye’de Medikal Turizm Uygulamaları: Bir Üniversite ve İzmir Sağlık Serbest Bölgesi Değerlendirmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(2), 289-313.

- Sethna, C., & Doull, M. (2012). Accidental Tourists: Canadian Women, Abortion Tourism, and Travel. *Womens Studies-an Interdisciplinary Journal*, 41(4), 457-475. doi:10.1080/00497878.2012.663260
- Speier, A. (2020). North American surrogate reproductive mobilities incited by cross-border reproductive care. *Mobilities*, 15(2), 135-145. doi:10.1080/17450101.2020.1723874
- Temizkan, P., Çiçek, D., & Özdemir, C. (2015). Bibliometric profile of articles published on health tourism Sağlık turizmi konusunda yayınlanan makalelerin bibliyometrik profili. *Journal of Human Sciences*, 12(2), 394-415.
- Wang, S. H. (2017). Fetal citizens? Birthright citizenship, reproductive futurism, and the “panic” over Chinese birth tourism in southern California. *Environment and Planning D: Society and Space*, 35(2), 263-280.
- Yang, I. C. M. (2020). A journey of hope: an institutional perspective of Japanese outbound reproductive tourism. *Current Issues in Tourism*, 23(1), 52-67. doi:10.1080/13683500.2019.1577806
- Yılmaz, G., Kurtaran, A. T., & Yücesan, B. (2019). Sağlık Turizmi Potansiyelinin İncelenmesi: Trabzon İli. *International Journal of Economic & Administrative Studies*(22).
- Zengingönül, O., Emeç, H., İyilikçi, D. E., & Bingöl, P. (2012). Sağlık Turizmi: İstanbul'a Yönelik Bir Değerlendirme. *İstanbul Kalkınma Ajansı Destek Programı*.

© Copyright of Journal of Applied Tourism Research is the property of University of Applied Sciences Tourism Faculty and its content may not be copied or e-mailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.